

ПРАВНИТЕ (НЕ)ЗНАНИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ МГУ "СВ. ИВАН РИЛСКИ"

Женя Стефанова

Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София

РЕЗЮМЕ: Докладът се основава на впечатленията ми като преподавател за правните култура на студентите от МГУ "Св. Иван Рилски". В съвременния живот добрите правни познания позволяват да се изгради правилно разбиране за случващото се в обществения живот. Хората с добри правни знания умеят да използват възможностите, които се предоставят на всички. Затова качествено обучение е немислимо без адекватна правна подготовка.

LAW (NON-)KNOWLEDGE OF THE STUDENTS OF MGU "St. IVAN RILSKI"

Zhenia Stefanova

University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski"

ABSTRACT: The paper is based on my impressions as a lecturer about law knowledge of the students of MGU "St. Ivan Rilski". Nowadays good law knowledge allows to create a correct attitude towards what happens in social life. People well-grounded in law are able to use the opportunities given to everybody. That's why a proper education is unthinkable without an adequate law schooling.

В съвременния живот добрите правни познания позволяват да се изгради правилно разбиране за случващото се в обществения живот. Защото правото регулира най-важните обществени отношения, то следва да се знае, за да може всеки един от нас да има ясна преценка за възможното и невъзможното както в своето лично поведение, така и в поведението на другите – на обикновените хора или на държавата.

На пръв поглед инженерите са в страни от правната проблематика. За добро или зло обаче, правото регулира и тяхното поведение, дори когато не си дават сметка за това. Днес правните познания са така необходими, както компютърната грамотност, например. Защото всеки един от нас ежедневно се сблъсква с неуредици, които обикновено се обясняват с правото, трябва да знаем докъде се простира истината и откъде започва измислицата. Убедена съм, че инженерите трябва да умеят да четат нормативни актове; че трябва да имат представа как изглежда един договор и какви са изискванията за неговата действителност; че трябва да знаят какво съдържа една заповед и кога може да се обжалва. Вярвам, че инженерите трябва да знаят какво представлява държавата, какви са основните правомощия на държавните органи и как да общуват с тях.

Изучаваните в МГУ "Св. Ив. Рилски" правни дисциплини са "Основи на правото", "Гражданско и търговско право", "Минно право (законодателство)", "Правни взаимоотношения в строителството". В своята съвкупност тези дисциплини дават нелоша правна подготовка, но за съжаление са предвидени предимно в магистърските програми, и то като изборни предмети. Според мен е наложително в бакалавърските програми да се предвидят

часове за "Основи на правото", защото тази дисциплина запознава студентите с "азбуката" на правото, с основните правни положения. Едва след това правните знания следва да се задълбочат с дисциплини като: "Минно право(законодателство)", "Гражданско и търговско право" и други подходящи, напр. "Административно право", "Трудово право", "Екологично право". Осмислянето на отделните правни отрасли и клонове почива върху добрата правна култура, която би могла да бъде изградена с дисциплина като "Основи на правото". И така какво (не)знаят нашите студенти.

За мен е шокиращо невежеството за основните правила, върху които е изградена държавната ни система. Студентите не знаят, че България е парламентарна република. Не предполагат, че съществува принцип за разделение на властите, не могат да обяснят как функционира, нито могат да изброят трите власти. Правомощията на основните държавни органи са им неясни. Не разграничават местната власт от местното самоуправление. Според мен това е не толкова куриозно, колкото опасно. Така те стават лесна жертва за всякакви лъскави политически лозунги, защото не са в състояние да разберат доколко обещаното е изпълнимо. Освен това, те не могат да преценят от кой държавен орган какво могат да очакват и къде да насочат исканията си.

Студентите ни не познават системата на съдилищата – какви видове съдилища съществуват, как протича един административен, граждански или трудов спор, едно наказателно дело; каква е разликата между апелативно и касационно обжалване.

Нашите студенти имат най-обща представа, че не бива да нарушават установения правен ред, но в същото време трудно различават правните норми от останалите правила, т.е. когато знаят, че определено поведение е забранено, те не могат точно да преценят дали е правно недопустимо или че е неприемливо за съответната общност. С други думи – докъде се простира правото и от къде започват обичайните, моралните и религиозните правила. А това е важно, за да може всеки един от тях да има реална представа за своето и на другите правно дължимо поведение.

Студентите ни трудно научават, че законите са само един от видовете нормативни актове, които са подредени в йерархия с определен смисъл; че нормативните актове са само един от източниците на право. Те не са чували за индивидуален административен акт. В представите им понятията “конституция”, “закон”, “кодекс”, “постановление”, “правилник”, “наредба”, “инструкция”, “заповед”, “решение”, “разрешение” са просто някакви изкуствени конструкции, които не носят никакво конкретно съдържание и които ги натоварват с “безсмислени” процедури. Как тогава да очакваме, че ще успеят да се включат адекватно в диалог с държавен орган или работодател, когато не владеят езика, който би им позволил да аргументират позицията си. Или да не се обиждат, когато нещо им се отказва правомерно, а да открият допустимите възможности и да ги реализират.

Студентите ни не различават видовете юридическа отговорност. Те имат най-обща представа, че правните норми следва да се спазват, но нямат реална представа какви са правните последици от неизпълнението им. Те не знаят каква е разликата между административна и наказателна отговорност; докъде се простира дисциплинарната власт на работодателя; какво означава гражданска отговорност.

У нас наказателна отговорност се носи от 14 г., но студентите ни не знаят дори кой закон да четат, за да разберат това. Те са чували, че съдът “пуска под гаранция престъпниците от затвора”, но не знаят, че наказателното производство продължава; както и че дори най-неподкупният съдия не може да осъди някого без надлежно събрани доказателства. “Амнистия”, “помилване”, “реабилитация”, “давност” са екзотични понятия, които не им говорят нищо.

Почти всеки от студентите има вълнуващо преживяване с пътни полицаи. Чували са, че ако не си плащат “актовете” дълго време, то вече не ги “дължат”. Но дали е точно така и какво всъщност означава “давност” в Административното право, какви са тези “актове”, как след това се появяват наказателни постановления и дали се обжалват – това е сложен въпрос. До тук свършват представите им за Административното право - отрасълът, който регулира обществените отношения в сферата на изпълнителната дейност. А студентите трябва поне да научат, че всички актове на изпълнителната власт се обжалват, но затова, първо, е нужно да разпознават тези актове, а след това да знаят условията за тяхното редовно действие.

Студентите ни знаят, че работят на трудов или по граждански договор. Но какво стои зад тези понятия е неясно. Те не знаят, че дисциплинарната власт на работодателя не включва налагането на глоби; че извънредният труд се допуска само на изрично посочени в закона основания и по определена процедура; че имат право на 48-часова междуседмична почивка; че правото на платен годишен отпуск се придобива еднократно с натрупване на 8-месечен трудов стаж, и не се изгубва при смяна на работата и т. н.

Те не знаят, че гражданските договори са много видове и че обикновено работят по договор за изработка, уреден не в Кодекса на труда, а в Закона за задълженията и договорите. По договора за изработка те нямат работно време, нито работно място, нито работодател, съответно не може да се говори за дисциплинарна отговорност.

И ако казаното дотук илюстрира потребността от изучаване на общотеоретична дисциплина като “Основи на правото”, то проблемът се задълбочава при възприемането на по-специализираните предмети като “Гражданско и търговско право” и “Минно право (законодателство)”.

Студентите ни свеждат понятието “гражданска отговорност” до задължителната застраховка, която правят като шофьори, без да подозират, че то включва договорната и деликтната отговорност, т. е. обезщетенията за вреди поради неизпълнение на сделки или от всяко друго неправомерно увреждане. Основанията, обемът, границите на тази отговорност са им неясни.

Студентите ни не знаят предимствата на отделните търговски дружества, нито как функционират. Те не различават търговските от гражданските сделки, нито имат представа кога една сделка е недействителна и правните последици от това. Убедени са, че адвокатите и съдиите са юридически лица. Понятията “несъстоятелност” и “ликвидация” им звучат еднакво, а “прокурисът” и “ликвидатор” - като тъмни герои от криминален сюжет.

Как да разбере един студент, че подземните богатства са изключителна държавна собственост, като не е чувал за видовете държавна и общинска собственост. Как да осмисли, че разрешението за търсене и/или проучване е индивидуален административен акт, като не борави с това понятие. Как да приеме, че концесията е особено право на ползване, като няма идея за обикновеното право на ползване и неговия правен режим.

Хората с добра правна култура умеят да използват възможностите, които се предоставят на всички. Те знаят как да попълнят документ, следят сроковете, адресират и формулират правилно исканията си. Студентите ни, в по-голямата си част, са умни и будни хора, които навярно заради инженерната подготовка, са научени да мислят логично и да решават сложни проблеми. Правото не е нито трудно, нито непостижимо за тях. То е език, чието овладяване ще подреди представите им за обществените правила и ще им позволи да се включат адекватно в обществения живот.

Убедена съм, че добрата правна култура не е ексцентричност, а необходимост. Нашите студенти трябва да имат възможност да направят информиран избор, което би било така, ако познават основните правни конструкции. Това би им позволило да разпознават и да се възползват

от съществуващите възможности. Наш дълг е да подготвим студентите си възможно най-добре, а това според мен включва адекватна правна подготовка. Дали те ще използват наученото, е решение, което всеки един от тях ще трябва да направи сам.

Препоръчана за публикуване от катедра "Философски и социални науки", Хуманитарен департамент